

חוברת

תולדות הגר"א

ביאור פיא קצרה

לידהו חנוכו פעולותיו ודרכיו בקודש תורתו וחבוריו. עצם כתיב ש"י

מן הנאון רבינו אליהו מוילנא זל"ה

יחוסו ומשפחתו. בניו הרבנים. ותלמידיו הקדושים ויע"א.

וכש"כ בספר תולדות הפוסקים מהר" שם"ח

עם

אגרת הגר"א

עלים לתרופה

המזל

אליהו לנדא בהר"א בהגרי"מ מסלאנים

נכד הגר"א זל"ה

בציה"ק ירושלים תובב

רבינו אליהו הבן הכבוד לאביו הרב הסופר
סופלג בתורה וחסידות רבי שלמה
זלמן נולד בעיר סעליץ הסמוכה לעיר בריסק
זליטא ביום ג' א' דפסח שנת ה'א ת"פ
(1720). [בהקדמת בניו לשו"ע הגר"א כתוב
ת"פ זמ"ס הזא]. ובשנת תקנ"ח בח"ב ב' ג'
ד'ה"ם סוכות י"ט תשרי 1798 נאסף אל
עמו. והיה בן שבע ושבעים שנה ושיטה
חדשים וחמשה ימים.

הרב הגדול ר' שלמה זלמן אבי הגר"א ז"ל
(נפטר א' דתמוז תק"ס כהיות הגר"א
בנו בן ל"ט שנה). אשר בין גדולי ערת ווילנא
ומופלגיה בימים ההם התחשב, היה נצר
מנוע היחש, בן הרב ר' ישכר בער, בן
הרב הגדול החסיד והקדוש שנקרא בימיו
בכי כל ר' אליה, חסיד, בן הגאון הגדול
ר' משה קרעמער שהיה אב"ד ור"מ בוויילנא,
ונפטר ביום ב' חשון שנת תמ"ה (1688).
(והרה"ג ר' אליה חסיד היה חתן הרב הג'
האלוף המרום ר' פתחיה (הגנוב בהקדמת באר
הגולה) בן הגאון הגדול ר' משה רבקה"ש
בעל באר הגולה (נפטר ד' אלול), והר"ר
ר"פ הניח אחריו ברכה שלשה בנים גאונים
ועדיקים גדולים ומפורסמים בדורם: הר"ר
משה אב"ד דקאוונא, והר"ר צבי הירש,
והר"ר ישכר בער). אמו של הגר"א מרת
פריינא נולדה בסעליץ ונפטרה בשנת תקמ"ג
(1783). ובעירו נער קמן באו אבותיו עמו
לווילנא.

רבינו אליהו היה: תלמודי, מקובל, מבקר,
מדקדק ומהגדס, ותוכן, ויראת ה' היא
אוצרו. בהיותו בן שש שנים וחצי דרש
דרש בבית הכנסת הגדול, חילוק אשר
למדו אביו והיה לפלא, ולסעודה השלישית
של שבת הביאו אביו לפני הגאון הגדול
הישיש ר' העשיל אב"ד דק"ק ווילנא (נפטר
כ"ז אלול ת"ס) לתרות על הקנקן החדש הזה,
לנכותו מה משפט הנער, האם יוכל הנער
הלו לחדש דברים גם מדעתו? ויתו לו שעה
אחת להתכונן. אז הראה נפלאות כי שקד
וצרי כאחד המפלפלים, מותיב ומפרק, כינה
זסותר וכאלו חידש מדעת עצמו כל הפלפול
והחילוק הזה, והלומדים הגדולים אשר ישבו

לפניו הסה ראו בן תמור, ותשוקתם אחותם
לחבקו ולנשקו וכלם פה אחד אמרו כי הנער
היולד הזה לגדולות ניצר, ואז למד לפני הרב
הגאון מו"ה משה ב"ר שמעון מרגליות אשר
היה אז אב"ד בקיידאן (מחבר פידוש פני משה
על כל תלמוד ירושלמי ומראה הפנים וס'
פני המנורה חי' עה"ת, ובאר מים חיים חי'
על מס' שבת ועירובין). ובהיותו בן עשר
קנה לו חבר את הרב הגאון מו"ה אריה
אבר"ק משעכענאוויץ, ושוב לא למד אצל
רב, ולא למד באינו ישיבה, ולא שמש ת"ח,
כי נפתחו לו שערי חכמה ובינה ואור אלהים
זרח עליו. ובהיותו בן י"ב כבר לא זרה לו
כל חכמה משבע החכמות וכל רז לא אנם
ליה. — בעודו צעיר לימים כבן עשרים שנה
עזב את אשתו ועוללו וילך הלך בגולה
(גלות אגריפסען) כי בן היתה ההליכה הזו
בגולה לפניו מקובלת באומה אצל יחידיו
סגולה, לסגף נופם ולחסר את נפשם מטובה
או לראות את שלום אחיהם כארצות פוורנו
בגלות החל הזה ולהשתתף בצערם. ויעבור
בערים שונות כפולין ואשכנז והגיע עד
ברלין. ומסופר ממנו דברים נפלאים שקרה
לו בדרך גלותו והתבודדותו, ואף כי היה
מסתתר, נודעה תהלתו ונתפרסמו מעשיו
בכל מקום עברו. ובשנת תק"ה בהיותו בן
כ"ה שב לעיר אבותיו לוויילנא, וכבר יצא
שמעו למרחוק ומכל עברים מסכיב נהרו
אליו לשמוע מפיו תורה, והתפללו בבית
המדרש שלו. ובשנת תק"י כבר נקרא
בוויילנא בשם התאר "החסיד", ומעת שהחלו
הרבנים להשתמש בשם התאר "גאון" לכל
רב ולכל בר בי רב, הוכרחו לכנותו בשם
גאון אמתי. כי באמת היה הגאון הזה
כאחד מגדולי הראשונים, אשר אחרי
האלפסי והרמב"ם לא נמצא תלמודי גדול
כמותו, ולשמע שמו הגדול בכל מקום גלותו,
פנה אליו הגאון הישיש המפורסם ר' יהונתן
אייבשיץ ז"ל מהמבורג בעל אורים ותומים
בפרוץ המחלוקת בינו ובין הגאון ר' יעקב
עמדין ז"ל והציע לפניו דבר הקמיעות
הידועות, ובקש חות דעתו, בשנת תקמ"ו,
ורבינו אליהו היה אז כבן ל"ה שנה (בתי"ף)*.

* וזה אשר כתב הגאון ר' יהונתן ז"ל בספרו לוחות דעות, (פראג דף ... וראש דף ...)

כל ימיו היה נחבא אל הכלים, כלי הטהרה והקדושה. לא קבל עליו עול רבנית ולא ישב על כסא ההוראה, כי לא חפץ לעשות התורה קרדום לחפר בה, ולא אמר מעודו 'קבלו דעתי' ומנע א"ע מן ההסכמות על חבורי גדולי הזמן (מלבד איזו הסכמות מעטות אשר הסכים בעלומי ימיו), אך ישב סגור בחדרו ויהנה בתורה וחכמה יומם ולילה, והשגתו הנפלאה הועילה לו לרדת לעומק למודיו, ותבונתו הכבירה דלה דלתה לו חדשות ונצורות אשר לא שערו חכמינו זה כמה דורות לפניו, ואמרו עליו שלא הניח דבר גדול או קטן בהלכה וקבלה, והזו נהירין ליה שבילי דאורייתא ושמורים בכח זכרונו הנפלא כמונחים בקופסיה. הוא היה חוזר כל התלמוד בבלי בכל חרש, והיה סוגר בעצם היום חלונות ביתו ולמד לאור הנר בבלי יבלבלוהו רעיונו בענינים אחרים, ובימי החרף למד בחדר קר לנדד שנתו. והאיש הזה המקורש כל ימיו לתורת ה', היה אבי הבקרת הנאמנה, הוא ולא אחר. רוחו האמיץ תמכהו לבקר בספרי גדולי ישראל למצוא מקור הטעיות והמכשולים הרבים אשר נכשלו בהם שלמים וכן רבים, ובקרבן אור האמת לגרש עבי ספקות רבות. בדבר אחד מדבריו יפיל חומת בצורות לארץ, ובכך נקודה כלולה ומצומצמת עבודת רוח רבה מאד. דבריו הקצרים מאירים כספירים, וחודשיו מלאים תקוני סופרים, דקדוקי בקרת, הערית וגירסאות ברורות ונכונות, ובכח התכונות הנפלאות האלה לא הניח מקצוע אחד בכל עולמות שתי התורות אשר לא אצל מאורו עליו בדרך חרש מיוחד: באוריו על התורה נביאים וכתובים, פיושיו

והגהותיו על המשניות, על התוספתא מכלתא. ספרא, פדר"א, ס"ע רבא וזוטא, הגהותיו ופירושו על בבלי וירושלמי, ד' חלקי שו"ע: וכל ספרי חכמת הקבלה השלים כפי המקובל מחכמי דורו עוד קודם הניעו לשנת הארבעים, כי מאז היתה הכתיבה קשה עליו, ומענותו הגדולה או מהיותו חס על זמנו לא באר סבת הגהותיו החדשות וטעם פירושו בכל מקום שהם נוטים מפירושי המחברים. שקדמוהו, אבל רמז דעתו בקצרה כיושב ודורש מפי הגבורה (כני"ף). בהיותו בן ארבעים החל ללמוד כיהוד את ספרי האר"י. בקיאותו הנפלאה בזהר ותקונים וס' יצירה וספד"צ נראה מפירושו והערותיו עליהם, ואמר עליו כי הוא כוון לדברי האר"י יותר מתלמידו של האר"י ר' חיים ויוסאל ז"ל, ומאז שהחל להתעסק בנסתר לא כתב איזה חבור בגללה רק מה שכתבו תלמידיו ששמעו מפי. ובהו הראה הגאון עצום נבירתו בתורה בדרך הבקרת בהשגותיו ובנסחו הגידסא הנכונה, ובהו הצטיין מכל הלומדים לפניו ויהי הוא נר לרגלי התורנים הבאים שחלכו בעקבותיו, ובהו פתח חרצובות האיסור שאסר רבינו תם להגיה הספרים ולשנות הנוסחאות (אוצ"י).

שכלו הכביר הישר והעמוק הלחיב את לבבו לאהוב את הפשט הפשוט בכל מקום ולחדול מכל הפלפולים והחילוקים הרחוקים מן הכוונה הפשוטה, כי רבינו אליהו אשר לא למד אצל רב ולא שמש בישיבות היה כבוד שכלו חדש שמדו ולא אכף עליו עול ההרגל, והוהיר מאד גם לתלמידיו שלא ירבו לעסוק בפלפולים וחילוקים

ס"ג וז"ל: וכמו כן שלחתי פירושי דקמיעות לק"ק ווילנא כי כיהוד שמעתי, בתוך חכמי העיר. יש אחד מיוחד החסיד קדוש וטהור מאור ישראל כלל כל התכונות תריף ובקי ולו עשר ידות בנסתר מוהר"ר אלי' יצ"ו, אשר נודע תהלתו בכל מדינות פולין וברודין וליסא, מקום שעבר החסיד הנז"ל יספרו מסנו גדולות, ובקשתי ממנו לעיין בהפירושים וליתן עזרתו כי כנים הם: ועז' השיב לי הנר"א ז"ל במכתבו וז"ל: ישיש כנבור לרוץ אורה מישרים בתורה ויראת חטא ולקרב העם לתורה ותעודה רבא דעמא מדברנא דאומתא הרב המאור הגדול הגאון אמיתי המפורסם וכו' וכי' מוהר"ר יהונתן נר"ו. הניעני מכתב פתוחו הותם ניה"ק ששלח פירושים אמיתים על ה' קמיעות דמיץ הנדפסים אשר יסודתם בהררי קדש ובקש ממני לעיין בו אם ישירים הם והמריח עצמו מגדול צערו ס"ת בעריה שרויה בצער והוא הודיע צערו לרבים וני יתן לי אבר כיונה אעפשה ואשכונה לעשות שלום שישתקע אש התבערה אש וזה ממחלוקת אשר לא כרת. אבל מי אנכי מארץ מרחק שישמעו לקול דברי להצדיק הצדיק הן למראה עינים מעון אריות חושבים על כסא הוראה בקהלות קדושות מעורים בתוסחר ואם דבריהם נשמעין ומסים און לדבריהם להכריע מה צורך עוד לדברי ואם דבריהם אינן נשמעין מי אנכי מארץ מרחק צעיר אנכי לימים נחבא אל הכלים אשר ישמעו לי, ולכן ידיו אותי אדוני לכף זכות ומחמת טרדות רבות וירישת בעל הדרך לא היה באפשרי לסדר הדברים כראוי והוכרחתו לקצר במה אני כרוך ענותנותו וצדקתו שידיני לכף זכות. כ"ד ד"ש תמיד הצעיר אלי' במוהר"ר שלמה נלמן פה ק"ק ווילנא יצ"ו, יום ה' ה' סיון תקט"ו לפ"ק.

הדילוקים, כי בהם ירבה הפשע ויגדל העון
 ויפסד הדבור הנעים ויגורש האמת מעדה
 ה" (הקדמה בנו הנ"מ אברהם לשו"ע או"ח)
 שהוא הריסה גדולה להלמוד האמתי ולפעמים
 שהוא לקנתר ונגד האמת ואך לדעת ולהבין
 את פשוטם ואמתתם של דברים היה כל
 מנמתו וחפצו בלמודו, לבקש את הגירסאות
 הנכונות ולתקן את השגיאות אשר נאחזו
 בספרי התלמוד ויתר הספרים העתיקים
 הראשונים והאחרונים, ובתקון שגיאה אחת
 קטנה הרס הרבה מגדלים פורחים באויר
 שבנו להם תלמידי חכמים החריפים,
 השיאפים אך לפלפל בסכרות וחילוקים שאין
 להם כל יסוד. אהבתו המהורה אל התורה
 הולירה את האהבה לכל חכמה וידיעה כאשר
 העיר עליו החכם המהנדס הרב הגדול החכם
 המפואר הרופא ר' ברוך שיק ז"ל משקלאב
 תלמידו של הגאון בהקדמתו להעתקת ספר
 אקלירום (אשר בעל, מנחת הלכות" כתב בהקדמתו
 שממנו פירש כל שיטות הש"ס המכרות בתשובות)
 אשר העתיק והדפיס אפס קצהו בהאגן בשנת
 תק"ם, לאמר: והנה בהיותו בוילנא
 המעמירה אצל הרב המאור הגאון הגדול
 מו"ר מאור עיני הגולה, החסיד המפורסם
 גמורה"ר אליהו נר"ו בחדש טבת תקל"ח,
 שמעתי מפי קדוש, כי כפי מה שיחסר לאדם
 ידיעות משארי החכמות, לעמת זה יחסר לו
 מאה ידות בחכמת התורה, כי התורה והחכמה
 נצמדים יחד וכו' וצוה לי להעתיק, מה
 שאפשר, ללשוני הקדושה מן החכמות וכו'
 וישוטמו רבים ותרבה הדעת בין עמני ישראל,
 ותסור וכו' לשון לאומים אשר כשאון מים
 רבים ישאון לעומתנו איפה חכמתכם ונמצא
 שם שמים מתחלל*. וגם הוא קבע עתים לעסק
 החכמה כנראה מחבוריו שחבר בהנרסה
 ובתכונה (ק"י). חכמת הנגון אהב וירומם
 מאד וירבר נפלאות על כחה כי עז ועל ערכה
 דרם בעיני התורה, ואמר הנר"א בפירושו
 על התקונים כי טעמי תורה ושירי הלויים
 וסודות תקוני הזוהר אי אפשר לידע בלעדה
 (בהקדמה לס' פאת השלח)*. מחכמת הרפואה
 אשר חפץ בעעוריו ללמדו ולא נתנו אביו
 מפני בטול תורה, ידע היטב את תורת
 הנתוח. חכמת הרקדוק ידע על בוריה,

והעסק באלה הנ"ל לא היה בעיניו בטולה
 של תורה אלא קיומה, כי כה אמר: כל
 החכמות נצרכים לתורתנו הקדושה וכולולים
 בה" (ש"ס). וככל אשר שם גם את החכמה
 לתורה, כן כלכל את שתיהן במשפט אחד,
 כי בהרחיקו את הפלפול, אשר כחו אינו אלא
 בפה, מן התורה, כן אהב גם בחכמה רק
 את הענינים שיש בהם צרף אותה ולא את
 הפילוסופיה אשר עד אשר צרף אותה קאנט
 לא היתה באמת כ"א עמל פה, ולכן אמר
 (בכאוורו לשו"ע יו"ד סי' קע"ט סקי"ג) על הרמב"ם
 שהוא, נמשך אחר הפילוסופיה הארורה וכו'
 וכבר הכו אותו על דקדקו וכו' והפילוסופיה
 המתו כרוב לקחה לפרש הגמרא הכל בדרך
 הלצוי ולעקור אותן ממשטן וח"ו אינו מאמין
 בהם ולא מהם ולא מהמונם, אלא כל הדברים
 הם כפשוטן אלא שיש בהם גם פנימיות ולא
 פנימיות של בעלי הפילוסופיה שזורקין אותן
 לאשפה אלא של בעלי האמת. ומה שהחכם
 ר' צבי הירש קאצינעלבוויגין בעל נתיבות
 עולם (כולל ברייתא דל"ב מדות היה"ג עם באורים
 וחדושים) צוה לשדות בה נרגא ולהטיל ספק
 בדבריו אלה, לומר, כי לא מפי הנר"א
 יצאו הדברים האלה רק הוא הוספה מכסדרו
 כתבי הנר"א, ע"ז באו עדות הגאון ר' זלמן
 ריבלין ועדות הרר"ש לוריא ומטפחות על
 פניו, כי המה בעיניהם ראו עצם הכ"י המונה
 עד היום בבית אוצר הספרים של הגביר
 האדיר הרב הגדול ר' שמריהו צוקערמאן
 ממאהליב, ושם כתובים הדברים ככתבן
 וכהוייתן בעצם יד קדשו של הנר"א ז"ל,
 (וע' עליות אליהו במעלות הסולם ש"ס). ובכל
 זאת נשא פנים ויכבד את פילוסופי ישראל,
 וכ"פ הזכיר את ספר המורה לשבת, וכאשר
 באו קנאים להפגיע בו לגעור בהרב הריין
 ר' יהודה הלוי אשכנזי אשר יקרא לעתים
 מוזמנים פרק במורה הנבוכים באוני שומעי
 לקחו בביהמ"ד הישן, וינער במכויא הרבה
 לאמר: הרבינו משה יורה ואני אפיר? מי
 יתן חלקי עמו, ואמר עוד: הלילה לי לגעת
 בכבוד מאור עינינו הרמב"ם ז"ל, והלאוי
 שאהיה עמדו במחיצה אחת בנ"ע* (ק"ג עד
 152 וצ"ו 280) ועם כל זה כתב בכאוורו ליו"ד
 סי' רמ"ז ס"ק י"ח: אבל לא רא את הפרדס
 לא

* חברו הגאון מ' ישראל בר' שמואל משקלאב תלמיד הנר"א ז"ל, והוא כולל הלכות א"י
 פאה לך שכחה מעשר עני דמאי שביעית החסרות בשו"ע שלפנינו מסודר ע"ד שו"ע בפנים ועליו
 באור אוקס בש"ס, בית ישראל* וגם שיטות בירושלמי ורעיו להנר"א, — גרסם בצפת שנת
 ירושלים. גם חבר מ' ישראל הרתין שו"ת נהלה ומנוחה וזמנחה השלוחה מרכבי א"י לכ"י שנת
 אמ"ד הקצ"ד, והיה נשיא בארעא קדישא שלשים שנה ונספר א' או מ' סיון הקצ"ט בירושלים.

לא הוא (הרמ"א) ולא הרמב"ם

רבינו הגר"א ז"ל הצמיח במדותיו מאד, הוא היה מסתפק במועט והיו חיי עוני וצער, היה פרוש מכל עניני העולם ולא התערב גם בצרכי ביתו, ומפאת שקידתו והתמדתו וזעזומה בתורה תמיד יומם ולילה לא שם על לב כי מפלי תליא ביה, ובקרושה וטוהרה הנה ועסק בה כל הימים. לא שח שיחה בטלה ולא הלך ד' אמות בלי תורה או תפלה והיה מעוטף במלית ומוכתר בתפלין כמעט כל היום. ופ"א במוצאי יוה"כ בבואו מבהכ"ג שלח אתרי הגאון החריף הנגיד מוהר"ר רוד שמואל פייגעס, הנזכר לתהלה ב"ם הליל בן שחר, ויאמר לו: הלא נכון לקבוע יתד בסוכה כמנהג העולם, לכו אתי ונקיים יחד. ויבאו החדרה ויקח מסכת סוכה וילמדו כל הלילה. זה היתד שקבעתי במקום גאמן אמר לו הגר"א. הוא היה ענו מאד ולא אבה להמנות בתור מנהיג, רב או דיין אף כי היה גאון הגאונים, ולא הפך להרפים את ספריו אף כי חידש חרושים בכל מקצועות התורה, ולא סדרם לדפים כ"א ציין בקצרה וברזו על גליוני הספרים למען יהיו לו לזכרון וקיים בעצמו את מאמר המשנה ולא תעשה עמרה להתגדל בה ולא קרדום לחפר בה. — הוא התפרנס בדוחק מהקצבה שקצבו פרנסי העדה בעדו לתת לו מדי שבוע בשבוע, והרב הגביר הנריב המפורסם מו"ה אליהו בהרב ר' צבי נכד הגאון הגדול ר' משה קרעמער ז"ל אב"ד דוויילנא ההיה ידוע בשם ר' אלי' פסעלעס (נפטר ביום ו' ערב יום הכפורים תקל"א) תמן משפחת הגר"א כל הימים וקודם מותו הניח סכום הגון לצורך ספוק הגר"א ואחיו הג"מ אברהם ז"ל.

ומעשה היה בהשמש שהיה מביא לו כפעם בפעם את כסף הקצבה ששלחו לו הגבאים ומעל כ"פ בשליחותו ולא הביא לו והגר"א לא גלה מזה לשום אדם, וכאשר כבר הניעו המים עד נכשות ביתו, אשתו ועולליו, צוה עליהם לבל יגלו הדבר, ויעץ לאשתו הצנועה שתלך עם בניה הקטנים בבתי שכניו בעת אכילם, ודרך הקטנים שמבקשים לאכול בראותם אחרים אוכלים יתנו להם, עד שחלה השמש ונטה למות, או התורה בפני כל על חטאתו אשר חטא מעודה לא בא בכתיבים עם גדולי תורה ולהשתעשע עמם בחדושי תורה, ומעולם לא התהדר ברוב חכמתו, ולא קבל כל אדם בביתו כי אם אחרי ידיעה והכרה נכונה בתכונת האיש ומעלליו, ומי שזכה

להיות מבאי ביתו התמידים, כבר היה נחשב לצדיק תמים בעדתו.

הרב המ"מ מחבר ס' נבעת פינחס מפאלאצק, וזה להיות מהיוצאים ונכנסים תמיד בביתו. ובהקדמתו למפרו, מדרש חכמים כתב: וגם זאת עמדה לי זכות ששמשתו את הגאון האמתי בוצינא קדישא אשר כל הארץ האירה מכבודו, הוא ניהו מרנא ורבנא נ"י ע"ה פ"ה מו"ה אלי' זצ"ל מוויילנא וכו'.

הרב המאור הגדול ר' יחזקאל פייזויל ז"ל המ"מ דוויילנא בעל, תולדות אדם (נולד ר' המון תקס"ו בפאלאנגע ונפטר בוויילנא כ"ד שבט תקצ"ג או תקצ"ד) הביא בספרו כי זכה ה' פעמים להיות לו פתחון פה לפני הגאון ובכל פעם ישב עמו בבית מדרשו הטהור משך שעה לערך ודבר טוב לפניו על ספרו, מוסר השכל.

להמ"מ מרובנא שלח כמה פעמים לבוא אליו ולחזק את לבו בנועם מוסריו ולקחו הטוב. ופ"א חלה הגר"א במחלה אנושה ושב ורפא לו שלח מכתב אליו בעצם כתב ידו בזה"ל: אספרה נא לידידי כעל גמולות שגמלני ה', ברב טובו חלץ נפשי מתחלואות קשות הפליא לעשות עמדי, יבוא ידידי לביתי ואל יאחרו פעמיו להשיב רוחי ולהשתעשע אתי וכו'.

הגאון רד"ל יספר בשם אחיו הקטן של הגאון ר' רפאל המבורגר ז"ל שפ"א נתגלגל הדבר לרב ע"ד הגר"א ושאלו להג"מ ר' רפאל בזה האור יתרונו של הגר"א על כל גאוני דורו, וזה אמר שילך אל ארנו הספרים ויוציא ספר פלוני העומד במקום פלוני, ובהביאו את הספר לפניו וישתימם למראה עיניו, כי הספר הזה היה תנ"ך פשוט, ויקח הג"מ רפאל את התנ"ך בידו ויאמר בתרדת קדש: זה היה יתרונו של הגר"א על כל רבני דורו ונגליה, זהו בקי בהתנ"ך הזה, והגאון מ' העשיל לעווין (בעל עליית אליהו) מעיד בשם אביו הרב הגדול ר' אלי' זאב ששמע מפי הגאון ר' שאול קצינלבווינין כי הגר"א לעת זקנתו היה כל למודו חומש.

עד כמה הניע ערכו של הגר"א בעיני הגאונים נביא לדוגמא מאיזה מהם: הגאון בעל משכנות יעקב בספרו סי' ע"ג כתב וז"ל: ולא כתבתי הדברים האלה לסתור ח"ו דברי רבינו הגאון ז"ל וכו' אשר ידוע לכל חכמי לב עומק חכמתו ובינתו, אשר כל ר' לא אנם ליה וכו'.

הגאון ר' יעקבסע בן הגאון בעל נודע בהודוה

ביהודה ז"ל כתב בהנהגותיו לספר אביו ז"ל: אמנם כשאני רעצמי מה אני לסבור סכרא מנפשי נגד דעת הגר"א, סתמא דמילתא במלה דעתי אצל האדם הגדול בענקים, אפס כי עזה אהבת האמת, עצור במלין לא אוכל, ותפעם דוחי לדבר דבר אשר הוא נגד דעת הגאון ז"ל.

הגאון מוהר"ל מפלאצק בעל שו"ת משיבת נפש (ח' ט"ז) לענין דין חדש בזה"ז, כתב וז"ל: וידעתי כי במדינתכם כרוכים אחר דברי הגאון מוהר"א מוויילנא שמחמיר מאד, מ"מ אהבתי צדק ולהצדיק כנהגן של ישראל, ואם כי לא קם כמוהו מימות הקדמונים להיות כל התורה כלה נגלה ונסתר כשלחן ערוך לפניו, מ"מ חלילה לשייב כו"ע רשיעי כו', ולא יפלא שישגי פועט וכשל כח ביגיעה רבה ועצומה מה שלא ישיג הענק דרך העברה בעלמא" וכו'.

הגאון החוקר האלהי והמבקר החרוץ ר' מנשה מאיליא בשבתו פ"א בחברת מרעיו החל אחד מהם לשבח ולפאר את הגר"א, כי נוכח עיניו כל חכמה וכל סתום לא עממיהו, וגם את חכמת הרקדוק העוובה השיב לנוה תפארתה. ויען ויאמר הר"ם: מי הוא אשר לא ידבר רתת מתהלת הגר"א, ומי הוא אשר ישמע את שמו ולא יחרד? אבל בחכמת הרקדוק, האמת ניתנה להאמר, כי לא נופל אנכי ממנו (בן פורת). ובספרו אלפי מנשה (ס' קע"ג) יאמר ז"ל: לפי המשך רוב גלותנו שהוא קרוב לעקבות משיחנו, ושצריך לפנות את דרך האמת וכו' וכפי הנראה שלח לנו ר' עיר וקדיש מן שמיא, הגאון המפורסם מ"ה אליהו זל"ה שהתחיל קצת להחזיר עטרת התורה ליושנה ע"פ דרכו דרך האמת והפשוט, ושם ס' ק"ב יאמר: אלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל שהחזיר עטרה ליושנה, שעם גודל חריפותו ובקיאיותו, נתן לב לרבנים הפשוטים, ונתן עין עיינו לזה, (פרש הכר בדרך פשוט וקל, ורוב עניניו הולכים ע"ז הדרך הנכונה) וכו'.

הגאון ר' שאול קצינלינבוין בהסבמתו להרפסת ספרא דצניעותא יאמר: אדמו"ר הגאון וכו' הוא הקדוש וטהור, איש אלקים, מחציו ולמטה איש ומחציו ולמעלה אלקים" וכו'.

הגאון המפורסם מופת הדור ר' חיים ז"ל אב"ד ור"ם דק"ק וולאוון (גולד ה' סיון תקס"ט ונפטר י"ד סיון ה' למד ויהי כנסוע הארון שנת תקפ"א) אשר בילדותו למד אצל הגאון הנפלא בעל שאנת אריה שהיה אז אב"ד

בוולאוון וגם אצל הגאון הנודע ר' רפאל המבורגר אב"ד דהמבורג הוא היה אח"כ תלמיד מובהק של הגר"א ז"ל, והרב הגאון בעל פאת השלחן בהקדמתו ל"ס תקלין דהתיון מעיד על רבינו חיים זה בזה הלשון: "כי לא חסר משלחנו כלום מהמעלות שמנו חכמים שהתירה נקנית בהם, וכד היו בר תרתין ועשרין שנין היו גמורא ליה לכולה הש"ס וכל אביורייהו", ובהגיעו לכ"ה שנה כבר יצא שמו לגאון ולתפארת בישראל, ואז החל לבקר את בית מדרשו של הגר"א, לשמוע בלמודים ולאף את דרכיו בקדש, ועשה את עצמו כאסקופה נדרסת לרגלי הגר"א ז"ל. ואומר עליו הר"ח בהקדמתו לספרא דצניעותא בזה הלשון: "לבי יהגה אימה מדי דברי בו בהעלותי על זכרוני עודנו בחיים חייתו עומד ומשמש לפניו כאחד מצבא מרום במרום. שימו לבבכם והתכוננו וראו, מי ראה כאלה כדורות אלו, ומי שכי" כזאת בכמה דורות שלפניו, הנמצא כזה? וכו' וכו' עד אשר הוא יתברך למען צדקו להגדיל תורתו ית"ש ולהאדירה ולהראותנו נפלאות מתורתו ית"ש, הפליא הגדיל חסדו עמנו וארו עמ עני שמיא כבר אנש אתה, וליה יתב יקר. אחד היה האדם הגדול אשר כמוהו לא נהיה מכמה וכמה דורות שלפניו. לו נתן ה' לב לדעת זעניים לראות, ונהירין הו' ליה שבילי וארחי דחכמתא בנגלות ונסתרות, כינה יתירה נודעת לו, הוא נהו האי גאון עולם חסידא קדישא, רבינו הגדול והקדוש נ"ע, אשר זה היה דרכו בקדש מיעודו להשכיל ולהתכונן ולהתיגע יגיעת גדולות ונוראות אין להערוך, וכל פה ילאה לספר, ובדבקות עצום נפלא מאד, ובקדושה יתירה ובטהרה נפלאה, עד אשר זכה לבוא עד קצה תכניתם להיות עולים כלם ברורים לאמתה"ם וכו' וכו'.

ובמכתבו של הר"ח להגאון ר' ליפמן אב"ד דקפוקיא (שנרפסה בספר קדושת יו"ט ס' ל"ג) ע"ד הישיבה אשר יסד בוולאוון, מיום א' ז' עשית תקס"ג ונרפס בוויילנא תקע"ג זה לשונו: "והנה ידעתי כי לא זכיתי למדת הענה, אמנם דינא דגמרא הוא, בירושלימי סוף שביעית, ומובא גם בר"ש שם, שמי שאינו בקי רק במסכת אחת ורואה שנוהגין בו כבוד יותר מזה, מחויב הוא להודיע האמת, ואנכי שמעתי שנקרא עלי שם רבינו הגדול מרבן שמי בכל תפוצות ישראל, מרבא ורבנא קדוש ישראל ואורו, הגאון מוהר"ר אליה נ"ע חסיד מוויילנא, יוכיחי

וזכיתי להקרא עלי שמו המצב לומר שאני תלמידו, ראיתי חובה לעצמי, להודיע בישראל נאמנה, שחלילה לי לפגום בכבוד הרב רבינו הגדול והקדוש נ"ע, להקרא שמו עלי, והודעתי נאמנה שכל האומר כן אינו אלא טועה גמור, כי רבינו הגדול נ"ע היתה משנתו סדורה לו הלכה ברורה בכל התורה כלה בלי שום ספקא קמיה במקרא, במשנה וש"ס בבלי וירושלמי, מכלתא, ספרא וספרי, ותוספתא ומדרשים וזהרים, וכל דברי התנאים והאמוראים הנמצאים בינינו, בכלם זכה להיות חלקי בהם, להכריע בין הספיקות המתיליים בדבריהם, ולחדש בהם דברים להיות שומע ומוסיף תלי תלים של הלכות ואגדות ודרשות ורזו דרזין, זאיך אשים פני כחלמיש ולא אביש להקרא בשם תלמידו, אחר אשר לא זכיתי לקבל מהודו אף במקצתו, ואף במסכת אחת לא זכיתי להיות בידי הלכה ברורה, כי הספיקות מרובים וההכרעות מיעטות, ובקצת הימים אשר זכיתי לשמש אותו לא זכיתי ממנו אלא לידע צורתא דשמעתתא אחר היגיעה, וע"ז ברית כרותה לכל אחכ"י כהבטחת חז"ל יגעתי ולא מצאתי אל תאמין, וגם ליגיעת רבינו הגדול נ"ע לא זכיתי, כי לא יושג ולא ישיגו ולא יאומן גודל יגיעת רבינו הגדול נ"ע, למי שלא ראה גודל יגיעתו על כל דקדוק ודקדוק מן התורה, עד שעמד להשיגה על בוריה" (רבינו אליהו). וכן יעידו ויגידו בניו הגאונים בהקדמתם לבאורו לא"ח": שש שנים און וחקר היטב תלמוד בבלי וירושלמי ותוספתות מכלתא וספרא וספרי והאיר אפלת חשכת עבי הנוסחאות ודרך חכמה שכבשוה כפלפולא יתירה וכו'. עוד שש שנים עסק בדברי פוסקים ראשונים ואחרונים, המה הגדולים אשר בעולם וכו' ולא פנה אל גדולת גדולתם ולחכמת חכמתם ולקרושת קרושתם להצילם מכל מכשול ושגיאה לתרץ דבריהם, רק ככל כחו עבד ושמר להבין ולהשכיל דברי חכמי הגמרא הקדושים וכו' אשר באות אחת מדברי רז"ל דחה הרבה מדברי הסחברים וכו'. וכו'. אם תקח עיניך אחי, ותעבור עיניך בבאורו על השו"ע משער לשער, ומסימן לסימן באהבתך ובחמלתך על האמת, עיניך תהוינה מישרים, כי מרן ב"י ז"ל הוא היה המאסף לכל הרעות ונשא ונתן בהם כפי דעתו הרחבה, ואספן כעמיר גרנה כחבורו הקצר, וזקנו הרב הגאון, מהר"ם שחבר באר הגולה, גלה מסור הדונים וכל הרעות דלה לנו

מחבורו הגדול של מרן הב"י (כמבואר בהקדמת באה"ג) ומר אבא הגאון וצללה"ה בחבורו זה, הראה את מקורן כל תיבה ותיבה היא גמרא מפורשת בבלי או ירושלמי או דברי רש"י ותוס' מה שלא שערו מרן ב"י וכל קדמוניו וזלת פלפולים עמוקים ומתוקים, ותחי רוח דבריהם, ונראה פנים חדשות כאלו כל הרעות, מר"ע אחר נתנו ואל אחר אמרן, לא ידענו מה היה לו" עכ"ל שם.

בנעוריו למד זמן רב ביער בשדה בבית יחידי והתבודד במקום לא ידע איש, ואשתו הצדקנית מרת חנה בת איש שיע ועשיר הרב ר' יהודה ז"ל מקידאן, היתה לו לעזר לשום עין השגחתה עליו לכלכלו כדי צרכו ואך היא לבדה ידעה לפעמים חביון עזו ומקום סתרו, כי בטח על צדקתה שלא תגלה לאיש את מקומו, ובמותה צוה לחרות על האבן אלה המורים: קרית חנה: ותמת חנה בשנת תקמ"ג ה' כסלו, לא הניחה תמורה וערך לספר שבחה אין נתיב ודרך. תנצב"ה.

הגאון חפץ לעלות לארץ ישראל בסוף ימיו וכבר נסע עד עיר קניגסברג ומשם שלח לביתו מכתב, עלים לתרופה בלא מוסר ויראת ה', אך פתאום שנה דעתו וחזר לביתו באמרו כי אין לו רשות מן השמים ללכת לא"י. ודורשי רשומות אמרו, כי דעת הגאון היתה להחמיר בענין חיוב מעשרות בפירות מדרבנן כדעת התוס' [ע' תוס' ר"ה ט"ו ותוס' קדושין ג'] וכן היתה דעת המב"ט בתשובתו הידועה, אך בהיותו בדרך נודעה לו, כי בעל הבית יוסף החריש שלא ינהגו בחומרא זו וכדעת הרמב"ם לפטור, כמבואר בריש תשו' הגאון ר' בעלאל אשכנזי (בעל שיטה מקובצת). וזה המריצו לחזור מדרכו כדי למנוע מן המחלוקת וחלוקי דעות בבואו לארץ ישראל (הגה"ר).

סדר למודיו היה תנ"ך ע"פ הדקדוק עם טעמי המקרא, ששה סדרי משנה ע"פ גירסאות נכונות, גמרא עם רש"י ותוספתא, ארבעה טורים, הירושלמי והתוספתא. לתלמידיו הורה דרך כי בלמדם מסכת ינתחו אותה לנתחיה, לדעת מי המה הנאיה ואמוראיה, מי זמי החולקים בה, וכמה מספר המחלוקת. עוד אמר כי חובה על כל תלמיד ללמוד עכ"פ מסכת אחת על פה למען לא יבטל, והגית" בלכתו בדרך או למאן דגני בבית אפל. — מאהבתו את הבקרת אמר לבנו הגי"מ אברהם ז"ל, שהוא משרתקק להעתקת היוסיפון לתרומיים שעל ידם נוכל לבוא

לבוא אל סמרת כוונתם של רבותינו ז"ל בתלמוד ובדרשים בדרבם במקומות רבים בעניני ארץ קדשנו ובית מקדשנו ותהלוכות שרי קדשנו בימי קדם זכו" (אגרת הגאון המקובל ר' אברהם שמה ז"ל ממסטיסלאוו אל המליץ ר' קלמן שולמאן מווילנא בראש כ" מלחמות היהודים ח"ב). וגם העיר רוח יודעי לשון וספר לתרגם גם ספרי חכמה הכתובים בידי סופרי הנכר ללשון הקדש, למען הרים קרן ישראל ולסתום פי שומנינו כווי נפשנו ולמען הפיץ והרבות את המדעים בקרבנו ולתת חן וזכבוד משפט וסדר. רגח וגשמה אל תורתנו הקדושה.

אף כי רבינו הגר"א היה עניו מאד, היה תקיף בדעתו בענין הלכה, ולא וע ולא חת מפני כל. לדוגמא: ביו"ד (סי' רצ"ג סק"ג) בדין חפשי בזמן הזה היה מחמיר מאד ועל בעל באר הגולה" שהתיר כתב: "ודברי בעל באר הגולה כאן טעות גדול ואין צריך להשיב עליהם זכו" וטובה היה לו כאן השתיקה". זכן ביו"ד (סי' קע"ט סק"ה) לענין שחטו תרנגולת שקראה כתרנגול שאמרו (שבת ס"ב) שהוא מדרכי האמורי והעם הקילו בזה, כתב הרמ"א: "ואם אינו אימר המעם למה מצוה לשחוט מותר וכ"כ מהרי"ל", וע"ז העיר הגר"א: "ודבריו קשים כחומץ לשנים אכשען לעינים לנגוב דעת המקום".

וכן בפירושו למשניות היה גומה הגאון לפעמים ממסקנת הגמרא, כמו בברכות (פ"ד ס"א) שאמרו תפלת הערב אין לה קבע, ופריך בגמרא מאי אין לה קבע, אי לימא דזמנה כל הלילה ליתני כל הלילה, ומסיק דאין לה קבע פירושו דאינה חובה, ולפי דעת הגר"א אין לה זמן ומועד קבוע בפ"ע, כי היא מתחלת מכלות זמן תפלת מנחה עד התחלת זמן תפלת שחרית. וזמן מנחה כלה קודם הלילה, וכן תפלת שחרית מתחלת זמן מועט אחד הלילה, ולכן לא נוכל לומר כל הלילה. וכן בברכות (פ"ו ס"ב) שאמרו כיצד מומנין, בשלשה אימר נברך זכו, בעשרה אימר נברך אלהינו, בעשרה והוא, אימר ברכו, אחד עשרה ואחד עשרה רבוא, במאה זכו, ופריך בגמרא הא נופא קשיא, אמרת אחד עשרה ואחד עשרה רבוא אלמא כי הירי גינהו, והדר קתני במאה אימר זכו? ומתריך הגמרא כל זה נאמר ע"פ תרי תנאי. והגר"א ז"ל מתריך המשנה כי זה הוא בלל ואחריו פרט, כי עשרה ועשרה רבוא שוים כזה שצריכין להאכיר שם ה' אבל יברלו באיזה גוסס אשר תפרט המישה אח"כ. עוד במקומות

רבים פירש המשנה נגד מסקנת הגמרא, ותמה בעל הפארת ישראל על פי הגר"א במכשירין (פ"ו ס"ג) שהוא נגד הגמרא בכבודות כ"ג (אוצ"י).

הכוונה ופשט הפשוט של חסורי מחסרא והכי קתני" הנמצא בש"ס בכ"ט כתב בנו הגאון ר' אברהם ז"ל כמפורד רב פעלים (דף ג"ד וז"ל: "ומ"ש לפעמים חסורי מחסרא והכי קתני [אשר לכאורה נראה כלשון זה שהוא משבש לשון המשנה ומתקן הנוסחא], שמעתי מא"א הגאון החסיד המפורסם נר"ו שאין במשנת רבי שום חסרון בלישנא ומה שהוסיפו הוא מוכן בוך הלשון של רבינו הקדוש ז"ל. אפס כדי להסביר לעיני המון הרואים בהשקפה ראשונה, לפנייהם צריך להסביר יותר, והמעין בדבריו יראה שהוא כלול בדבריו ביתרון את אחת, ואחזה לך אחד לדוגמא מה ששמעתי ממנו נר"ו (ביצה א') שאפר כירה מוכן הוא, אפר כירה מאן דכר שמה, חסורי מחסרא והכי קתני, ואפר כירה מוכן הוא. לכאורה מהו חסורי מחסרא ומה הוסיף שבמקום שי"ן כתב וי"ו, אבל אחר ההתבוננות יראה שרבינו הקדוש בלשונו הו"ך כן לרעת התרצן והכי פירושו, ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה, ועוד הם מודים שאפר כירה מוכן הוא ומודים קאי אתרויהו, לכן נכתב בבא ראשונה והשניה בשי"ן שאם שחט, שאפר כירה. והמקשן הבין שאפר כירה הוא מעם לכבא ראשונה מה כדרך השי"ן בכל התלמוד לכן הקשה מה ענין זה לזה, והשיבוהו חכמי הגמרא, לך לפי רעיונך חסורי מחסרא מלה אחת, ומודים שאפר כירה מוכן הוא. וזה אמרם והכי קתני ואפר כירה מוכן הוא, כלומר שהוא עוד דבר בפני עצמו שהם מודים ג"כ על דבר זה, וכן פירש כל חסורי מחסרא שבש"ס בזה האופן עכ"ל. ובאמת גם הלשון של חסורי מחסרא והכי קתני מורה שאין פה חוסר תיבות רק חוסר התבוננות, כוונה ועיון. ואשר ע"כ אמר אח"כ והכי קתני, כלומר לא תיתני כך אלא כך, כי לולא כן נראה השת"י תיבות, והכי קתני" כמיוותר.

וכן מבוא הגאון ר' ישראל משקלאב בעל תקלין חרתין ופאת השלחן בהקדמתו וז"ל: "והיה יודע (ובינו) כל חסורי מחסרא שבתלמוד בשיטותיו דלא חסרה כלל בסדר שסידר רבינו הקדוש המתני ולא אודתא שחיסר דבר רק דרבי ס"ל כחד תנא דרליביה סתמי ולא חסר כלל אליביה והגמרא ס"ל באורך תנא ורליביה קאמרה, הגמרא חסורי מחסרא

מחסרא והכי קתני, והיה דורש ע"פ חמוקי
ירכין ר"ל ר"ת 'חסורי' 'מחסרא' 'הכי
'קתני', ירכין מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר
שנכתרים גדולת דרכי התורה שבע"פ עכ"ל.
הגאון השתדל למצוא סמך וסעד לרוב
מנהגי ישראל, בדברי חז"ל, והתאמץ להנהיג
כמה מנהגים הנובעים ממקור התלמוד, אשר
נשתכחו מרוב ימים או נחלשו מרפיון ידי
המחזיקים בהם, כמו כתיבת ספרי הנביאים
על קלף לקרוא בהם ההפטרות בכל שבת,
והמגלות לקרוא ברנלים על קלף כדון ולברך
עליהן על מקרא מגלה (וגם שהתינו) ככתוב
מפורש במסכת סופרים (פרק י"ז), אף
במקום שגדולי הפוסקים האחרונים וגם
הראשונים הסבירו פנים להקל בהם או
לשנותם לפי צורך השעה ומעמד האומה
ואפילו במקום שהדבר תלוי בטעם וכבר
בטל הטעם, ואולי היתה כוונתו בזה להוציא
מלבן של מבקשי החדשות שבטלו כמה
סמנהגי ישראל שמצאום לפי דעתם כיתרים
וכמפרושי הכוונה, ומחשבתו היתה נטויה
להזור עטרת ההלכה ליושנה לברר ולצרף
את כל דברי הפוסקים ומנהגי ישראל ע"פ
יסודות תורת חז"ל, והגאון נתן את נפשו
לקיים כל דקדוקי מאמרי רז"ל גם מה שלא
הובא בשו"ע, ולא ימצא לו עין אשר הטא
לסמוך גם על דברי המקול, וכמו שמעידים
עליו בניו המופלאים בהקדמתם לשו"ע או"ח.
כן מצאנו לדונמא בספר מנחת
יהודה על מסכתות הש"ס מהרב הגדול
החרוף ובקרי ר' יהודה יודיל הלוי בן הרב
הגביר מ' שמחה זימל הלוי עפשטיין ז"ל
מזארשא, הנדפס בזארשא ד' גאלרמאן—
תרל"ח, על דף ל"ט ע"ב מס' פסחים
במאמר אמר מר זוטרא לא לימחי איגיש
קדרא בקמחא דאיכשונא דילמא לא בשיל
שפיר ואתי לדידי חימוץ, ופירש"י לא נעשית
קלי כל צרכה בתנור. ומהמצת כתבשיל,
וכשהוא מורפה בקערה היא מחמצת שאין
דרך נתינתה לתוך כתבשיל רותח עכ"ל. וז"ל
בעל מנחת יהודה שם: כמדומה לי שראיתי
באחד מספרי האחרונים של המחמירים
באכילת הקניידליך בפסח, ותולין עצמן
בדמר וזוטרא, דלמא לא נאפה המצה יפה,
ומדמן לה לקמחא דאיכשונא דהכא, והוא
סעות, דבאפוי הלא קאמר בהריא כאן
בברייתא לעיל שאין לירד חימוץ, ועוד
דמדוך עשית הקניידליך לחלמן ברותחין.
ורבינו שבגולה הגאון הרח"ז ז"ל מוולאזין
שם פניו ללכת במועד חג הפסח לירושלם. הוא

רבן של כל ישראל רבינו אליהו החסיד נ"ע
מווילנא, לראות אם אוכל הוא קניידליך,
ואכל בפניו, ואמר שאין בזה שום מיהוש,
ובפרט להנהנין לחלמן ברותחין, ונעשים
בשומן אוויו בלתי מים, דאו אפילו בקמח
שאינו אפוי מותר, ומכש"כ אפוי ורותחין,
וכן נהג הרח"ז ז"ל לאכלם עכ"ל. (המחבר
הר"י עפשטיין חבר גם ספר קנמן בשם לס'
עין יעקב ד' חלקים ק"ב תר"ח).

יש להעיר על מאמר אחד נכבד ורם
היוצא מפה קדוש הגר"א ז"ל בבאורו לספרא
דצניעותא פ"ה, וז"ל: והכלל כי כל מה
שהיה והוה ויהיה עד עולם הכל כלול בתורה
מבראשית עד לעני כל ישראל, ולא הכלכל
בלבד אלא אפילו פרטיו של כל מין ומין ושל
כל אדם בפרט, וכל מה שארע לו סיום
הולדו עד סופו וכל גלגוליו וכל פרטיו ופרטיו
פרטיו, וכן של כל בהמה וחיה וכל בעל חי
שבעולם, וכל עשב וצומח ודומם, וכל
פרטיהם ופרטיו פרטיהם בכל מין ומין ואיש
המינים, ומה שיארע להם וישרשם, וכן כל
מה שכתוב באבות ומושה וישראל כלל הן
בכל דור ודור, שכולם מתגלגלים ניצוצותיהם
בכל דור ודור כידוע, וכן כל מעשיהם
מאד"ר עד סוף התורה הוא בכל דור ודור
כידוע למבין, וכן הוא בכל אדם ואדם לבר
עכ"ל. וגאון אחד ממרחקים שבא ליראות
את פני הגר"א ז"ל ולקבל ממנו דברי אלהים
היים ושאל להגר"א שם של רבינו היכן הוא
מרומו בתורה והעניבו: יוצא מפסוק אבן
עלמה וצדק אבן שלמה הוא אליהו בן
שלמה, וכן בלקוטי הגר"א באבן שלמה סי'
קנ"ח: סעודת לוי'תן הוא הדעת שתרכבה
בארץ שהוא השמחה הגדולה אשר אין למעלה
כמנה, וע"ז נאמר יצרת לשחן בו, והוא
השעשוע של הקב"ה עם הצדיקים שמחדש
להם התורה וכו' וכמ"ש ויחוו את האלהים
ויאכלו וישתו, והראיה היא ההשגה והוא
האור הנגזר לצדיקים וכו' ויהיה פנימיות
התורה בהתגלות כמו עכשיו פשוטה של
תורה, וע"כ יהיה חירות מכל המקטרגים
וכמ"ש (ישעיה י"א) לא ירעו ולא ישחיתו בכל
הר קדשי כי מלאה הארץ דעה וגו'. וכן יין
המשומר הוא סודות התורה שיתגלו ע"י
משה, ועל אותו הזמן נאמר יהי כבוד ה'
לעולם ישמח ה' במעשיו ע"כ.

תלמידו הגאון מוהר"ח מוולאזין אמר:
בשם רבו שהוהר אינו מחולק בשום אופן
עם הנמרא, ורק שאין יודעין הפירוש בוהר
אי בנמרא לבר דין אחד אינו נהג ע"פ וזה"ש
וגו'

וזה להתרחק ד' אמות מסביב להתפלל
ובנמרא לא נזכר רק לפניו, וא"ל תלמידו
סוהר"ח והלא בענין הנותן מטתו בין צפון
לדרום מחולקים הם, והשיב לו הגר"א כי
הפ"י בזה"ק הוא באופן אחר ואינם מחולקים
וע' בספר מו"ץ (דף לו) וכך קבלנו מרבינו
הגדול ז"ל שחלילה לזכור שהסוד האמתי
יסתור הדין המוסכם להלכה פסקה ע"פ
דרכי יסודות הוראה המסורה לנו רק
שאחרונים לא ירדו לעומק החכמה הזאת,
וע' יו"ד (סי' פ"ט סק"ט) כתב הגר"א וכן
משמע מדברי הוזהר וכו'. ותלמידו הרמ"מ
מסדר הפ"י על משלי אמר שם כל דבר פשוט
שביאר הגר"א נמוך בו גם הסוד ולירע הפשט
בלא יסוד גם הפשט אינו אמת. וכן הגר"א ש
ממסטימלאו שמע ממנו כן כ"פ, וע'
בהקדמה לתקלין חרתין שאמר כל שטותיו
בגולה היו אחרים בשלשלת הקבלה וכל רז
לא אנם ליה (ע"א).

תלמידיו המצוינים של הגר"א היו:
הגאון הצדיק מאור הגולה מ' היים ז"ל אב"ד
ור"מ דק"ק וולאזין. הוא חרד חרדת קדש
בעמדו לפני רבו. חבר ס' נפש החיים,
ווילנא תקפ"ד, שו"ת חוט המשולש לו,
ולחתנו הר"ר הלל מהוראדנא, ולנכדו הג"מ
אליעזר יצחק אב"ד דוולאזין, ווילנא תר"מ.
— הגאון מו"ה שלמה ז"ל אב"ד דוויילקאמיר,
מקום שם ישבו על כסא הרכנות בעל שאגת
אריה והגאון ר' רפאל המבורגר. — הגאון
החסיד ועניו מ' שלמה זלמן הנקרא בפי כל
ר' זלמע אחי הג"מ היים הנ"ל, אשר מלבד
תורתו היה חכם בדקדוק ובהגדה ויתר
החכמות הנצרכות לתלמוד ואהבת נפש אהבו
הגר"א ז"ל ונשא ורם על כל תלמידיו (נולד
בוולאזין כיו סיון תקט"ו ונקטף כאב"ו מ' אדר
[ראשון] תקמ"ח ומ"כ בוילנא). — הרב הגדול
המופלא בתו"מ מו"ה סעדיה גיטו של הגרש"ו
הנ"ל ושמש אותו שנים רבות לפניו מסבירות
הראה לו תמיד. ואחרי מות רבו עלה לארץ
הקדושה בתוך שאר תלמידיו הגר"א חבריו,
ויקבעו ישיבתם בבית מדרש אשר בצפת,
לעשות זכר לתורתו לשמחו של רבם הגדול.
— הרב המאיד"ג מ' משה שלמה ז"ל
מטולטשין מ"מ בוילנא, תלמידו החביב
שלמד אתו זהר וס' יצירה, — הרב המפורסם
מו"ה צבי הירש ז"ל סמימאיטץ ונקראו בפי
כל ר' הירש חסיד חבר ס' מרגליות התורה
בקבלה ובראשו שער אומר השכחה קושיות
בש"ס, פאריצק תקמ"ח, וזה מקרוב נדפס
גם על גביאים וכתובים וחמש כוליה —

הרב הג' החו"ב המפורסם מו"ה שלמה ז"ל
ממאהליב, — מבית מדרש רבינו ז"ל יצא
השר הגאון ר' יהושע צייטלין (צייטלעס)
משקלאב (תלמיד הגאון שאגת אריה) מחבר
הנהיג חרשות על הסמ"ק בשם עמודי גולה,
וקצת תשובות בהלכה אשר השיב לשואליו,
נדפס עם הפנים קאפוסט תק"פ. הוא היה
עשיר ובעל עסקים גדולים, ובהשכלתו
הגדולה בהליכות המדינה זכה לתור מעלת
יועץ החצר (האפראטה) אצל הקיסריה כתרונה
השנית וארמונו היה למקום מנוח ומשגב לכל
גדולי הדור במדינתנו ובית ועד לחכמים,
אשר שמה התאספו, כל העדרים לתורה
ולחכמה מחברי ספרים וסמוכים על שלחננו
(המפורסמים שבהם: ר' נתום מסאוווס בעל
הוספות בכורים, ר' מענדל לעפין בעל השבון
הנפש, ר' ברוך משקלאב, ר' בנימין זלמן)
ויבעלעס, ואלו פנו כל גדולי הדור
בשאלותיהם ובא בשו"ת עם הגאון בעל נודע
ביהודה, נפטר א' ר"ח אלול תקפ"ב בן פ' שנה
בהרסאן (כני"ף). הרב הגדול החוקר בחכמת
הטבע ר' בנימין (מדריבו) הנקרא ר' בנימין
זלמן ריבעלעס משקלאב מחבר ס' גביע
גביע הכסף (באורי כתובים וחדושים
במשנה ונמרא ביום בקרת ע"ד
הפשט, וחדושים רבים בשם רבן
הגר"א, ורוח הגר"א מרחף על כל
דבריו) נדפס שקלאב תקס"ד. — הגאון
ר"ב ריבלין הוזה היה בן הגאון הגדול ר'
שלמה זלמן ריבלין בהרב מו"ה צבי הירש
בהרב הגדול צדיק חסיד ועניו מ' אלי' חסיד
בהגאון הגדול ר' משה קרעמער אב"ד
דוילנא. הרב הגדול החוקר ר' ברוך שיק
משקלאב, מחבר ס' קנה המדה ועמודי שמים
וררך ישרה על חכמת המדידה והתכונה
והבריאות, שקלאב תקנ"ג. — הגאון החרוץ
ר' מנשה בן פורת מאיליץ (נולד תקכ"ו ונפטר
תקצ"א) בעל ס' אלפי מנשה ב"ח (ה"א נדפס
בוילנא כתיי המתחר שנת תקפ"ב וח"ב שם
תרט"ה, וחבר עוד ס' בינת מקרא, ושקל הקדש
וגדך הפשוט נדפסו, גם פי' על התורה כח"י).
היה משומרי תורת רבינו. — הרב הגדול
מ' שמחה בינם ואחיו הרב הגדול מ' מנחם
מענדל היו מרואי פניו לעת זקנתו, ונדפס
מהרמ"מ חבורו, מיס אדירים על האדרא-
זוטא עם, באר יצחק הגהות לר' יצחק אייזיק
חבר, ע"י הרר"ש לוריא ווארשא תרמ"ו.
— הרב המופלא מ' מאיר מוילנא ישב בבית
רבינו כמה שנים ולמד לפניו כתלמיד לפני
רבו והוא כתב והכר דברי הגר"א מה ששמע
יוצאים

יוצאים מפיו הק' על משניות סדר מיהרות. — הרב הגאון מ' ישראל משקלאב בעל תקלין חרתין ופאת השלחן, הוא יגע לסדר דברי רבינו, והעיר ע"ש שזכה לראות פני רבינו חצי שנה טרם שנתבקש בישיבה ש"מ וזכה לשרתו זה עשרים יום לפני נצירתו. הרבה פעמים קריתיו ושניתיו לפניו אמר ע"ע. בשנת תקנ"ח ערב יוה"כ לעת ערב קרא לבניו ויאמר: האספו אלי בני היקרים חתני ובנותי ונכדי ואברך אתכם. ויאספו אליו וישלח את ידו וישת על ראש בנו הגדול הגאון ר' אברהם ויברך אותו ויבך. חרדת אלהים נפלה על כל העומדים מסביב וישתוממו על המראה כי מעודו לא נהג לברך את בניו בערב יוה"כ, ולמחרתו לא עצר עוד כח להתפלל עם הצבור ויתפלל בחדרו לבדו ואך לעת שמו"ע וקה"ת התחוק וזכנס לבית מדרשו. ממחרת יוה"כ נפל למשכב ותקפה עליו מחלתו והג הסכות נהפך לתונה בכל העיר וערכה כל שמחתו. בכל בתי כנסיות ומדרשות אשר בעיר נאספו להתפלל והמון עם רב אנשים ונשים נטף התפללו בעד שלום רבם הגדול. ביום

ב' ג' דחוקים תש כחו מאד וככ"ו התגבר בתשוקה והוסיף אמן לקיים מצות לולב ואתרוג ובשמחה עצומה שמחת הנפש ברך את הברכה כמנהגו ויוסף עוד להביט עליהם כאהבה ובחמדה רגעים אחדים ובעודם אחוים בכפו ויאסוף רגליו ויגוע וימת בשיבת טובה, וכן שבעים ושמונה שנה היה במותו. בכל החובות עיר ויזלנא נשמע אך נהי וועקה ושמחת החג נהפך לאבל. כל הנמצאים בעיר כקטן כגדול כנער כזקן יצאו ללוותו ובכל מקום אשר הגיע קול השמועה לא טובה אשר כבה אור עולם היה אבל ומספר גדול ליהודים ובכל עיר ועיר קמו עמדי לספרו כהלכה גאוני עולם ואדירי התורה. וביום ההלוי"ה נמצא בעיר אף בבית הכנסת הגדול גמין עשרה להתפלל שמה מנחה בצבור. — הגר"ל מספר שברגעים אחדים לפני צאת נפשו אחז בציציותיו ואמר בבכיה: כמה קשה להפרד מעולם המעשה הזה אשר ע"י מצוה קלה כיוצא בה של ציצית אדם ישר יחזה פני שכונה ואיפה נוכל למצוא זאת בעולם הנשמות אף אם יתנו כל כחציו עבדו (הגר"ל).

וזה הוא נוסח מצבת רבינו אליהו ז"ל:

א ה ה

רבינו הגדול על מי אותנו נמשת ועזבת.

רבינו אליהו עלה השמים. קרעו לבבכם. לשנים עשר קרעים. בחג האסיף שמחת לבני. נאסף אבי. אבי מי יטע בכרמי זרעים. איני נא לה אמרה ארץ. כי אבדה כלי חמדתה. הוי על ימיה הרעים. ליל ויום תושיה תשועי מי יורה דעה מי יבין שמועה. מי יגלה הלכות לרגעים יום יום שומעי שמעך אותך ירושו. לשמוע תורת אמת בפוך כי נעים. קתורה חתן קולה. אני חכמה שכנתי בלב אליהו. עקבותיד בתבל נודעים. נעתה נאלמתי. יד לפה שמתיו. עד יעלו לציון מושיעים. גם פרישות חסידות וענוה. מה לכם מחשים. אלופיכם אין ואנשי חיל נגדעים. אללי לי תועק היראה והחכמה. מי מבלעדיך ישמיענו לכל הבאים. נמעשה בראשית ומעשה מרכבה לך נתגלו ככימי התנאים והאמוראים. נשארנו בלי כל. לבשנו אבל מעשה. כי הורדנו מטה מטה. כמעט ננועים.

ה"ה הרב הגאון החסיד המפורסם, גדול מרבין שמו, און חקר ותקן, מקרא, משנה, פבלי וירושלמי, תוספתא, ומכללה, ספרא וספרי, זהר והיכלות, רע"ם וס' יצירה, זוספד"צ. לא הניח דבר קטן ודבר גדול, עד כי הגדיל לעשות כיום נתינתן מסיני. יזהחזיר מצות הרבה אשר נשכחו, וחזר ויסדן. בבחירותו מאס בתענוגות בני אדם, וקדש נופו ונשמתי ליוצרו עד יום מותו. הוא מורנו ורבינו, אור העולם, מקור החכמה והמדע

דהמערע, ראש גולת אריאל, צפירת תפארת ישראל. רבינו הגדול מר אליהו בדרב מר שלמה זלמן זצ"ל עלה השמים ביום [ב] י"ט תשרי שנת, תאמי צביה"*) לפ"ט.

ראברין, (וע' כנסת ישראל הני"ג) המאת
צד 132). ואני בעניי הכינותיו לרפוס עם
הערות והארות מאתי, ואם יזכני ה' אוציאהו
לאור בקרב הימים. ובמעות מיחס
העניציקלאפעדיא, אוצר ישראל" להגאון ר'
אברהם בן הגר"א ז"ל, כי הוא נגדר אחרי
בהקדמתו לס' רב פעלים שכתבתי שם
שהספר מיני תרגומא הוא געשה ידיו הג"מ
אברהם, כי כן קבלתי מפי הר"ר שמואל
לוריא הגודע, אבל מחברו באמת הוא ר' ישכר
בער אחי הגר"א, כי כן כתוב על שער הכ"י
בוה"ל: "חברו הגאון הגדול מו"ה ישכר
בער אחי הגר"א מוויילנא" וע' כנסת ישראל
הנ"ל שם. ואחר כל אלה שדיתי ביה נגא
והדרב מוטל אצלי בספק מעשה ידיו מי
הוא; יען כי המלות: חברו הגאון הגדול
וכו' הוא כתב יד איש אחר, ואולי המעות
היא ביד האיש אשר כתב בשם ר' ישכר
בער, ועוד מפני שראיתי ס', תרגם [תרגום]
אברהם" שהדפוס הר"ר אליהו לנדא נין
ונכד להגאון ר' אברהם בן הגר"א בירושלים
תרג"ו, ומשם נראה כי המיני תרגומא (אשר
המו"ל מכנהו שם בשם "מערכת התרגום") הוא
מר' אברהם ולא מר' ישכר בער, ומי הוא
עד נאמן יותר מאיש שהוא יורש מיורשיו?
וצ"ע, וס' תרגום אברהם הנ"ל הוא קצור
מהס' מיני תרגומא כתב יד אשר בידי, ודא
ודא אחת היא רק שמותם נשתנו (תוכן התרגום
אברהם" הוא להראות שרוב דבריו של התרגום
אונקלוס מחמשה חומשי תורה המה לשון הקדש
וה"מיני תרגומא" הוא ס' שרשי הג' תרגומים
ופתרוגם ע"פ א"ב). הגאון ר' ישכר בער נפטר
י"ט אלול תקס"ו. ועל מצבתו חקוק לאמר:

לרבינו אליהו היו שני בנים ובת
זחנתו, הוא בעלה, היה הרב הגדול ר' משה
מפינסק אשר כל ימיו השתדל בסדור כתבי
חזונו הגר"א ז"ל, וארבעה אחים שהם היו
ארבעה עמדי אור התורה וקבלו תורה וחכמה
מפיו. אחיו הגאון החוקר החכם ר' ישכר
דוב בער (התן הנביר הנדיב המפורסם ר' אשר
גינצבורג ונודע בוויילנא בשם ר' בער ר' אשר)
חבר פירוש גדול ויקר מאד מלא רוח חכמה
על התורה בדרך פירוש הרמב"ן ע"פ עומק
פשוטו של מקרא וע"פ חכמה הלשון והרקדוק
יבפנימיות כוונת ספורי התורה וקרנים מיני
לו מחכמת הקבלה, וקרא לו בשם "צוף
דבש", והוא חבור נפלא מאד (מחזיק כמאת
גיניוה). ובעל אוצה"ס כתב: "ראיתו ביד
אחד מבני בניו פה עירנו אשר צוה לסדרו
לרפוס" ע' אוצה"ס "פי' התורה" ו"צוף דבש".
באור על שמואל א' וב' ומלכים א' וב'
(כת"י). — עוד חבר: באורים על זתלמוד,
פי' על שו"ע יו"ד, נמצא ביד יורשיו. הוא
היה חכם משכיל בדיעות שונות גם מהגדס
מובהק, תוכן וגעגאראף. גם חבר ס' "מיני
תרגומא" (כ"י). הוא ס' שרשים ללשון
ארמית (להתרגומים: אונקלוס ויונתן וירושלמי)
וע"ד המדות והמשקלות בתלמוד ביחוסם אל
המדות והמשקלות הנהוגות בינינו ובימים
הקדמונים (קצת מזה כבר נדפס בכנסת ישראל
שפ"ר) שנה א'. הכ"י הזה היה מונח ועצור
בבית אוצר הספרים של הרה"ח ר' אברהם
ד"ר ברלינער והיום הוא נמצא תחת ידי.
כי ד"ר ברלינער שלח את הכ"י הזה אלי
זיירשני להעתיקו ולתקנו, לסדרו ולהרפוסו,
ושלא יהיה חלילה אח"כ בכלל חבל על

קול ברמה נשמע

יש שכר לפעולתי כי נעמה

בערמה וברעת למד תורה לשמה

בן איש חי עלה פנימה

שלמה היתה משנתו כתכינה ובחכמה

(*) רומז למחזונו הרב הגדול הנגיד והגריב ר' נח מינדעס (בהרב ר' אברהם ליפשיץ) מגדולי
זנכברי עדת ווילנא ונצר מורע קדש, שנפטר מיד אחיו ונקבר אצלו בשורה אחת. ספר "פטריות
לחכמה" (נימטריאות ועניני קבלה) שקלאב תקמ"ה וס', נפלאות הדרשות" (פשיטת) כסדר התורה בדרך
פירסם ובה"כ בשם הר"ש מאסטרפאליע) הוראדנא תקנ"ו, שני הספרים האלה לא נזכר שם מחברם
זהם לתר"ד נח מינדעס ז"ל מחזונו של הגר"א ז"ל. נפטר ביום ג' טבת תקנ"ח.

זלעפה אחונוי [אחותני] שופרא בלי באדמה
 מני פנה אור המאור [המאיר] כחמת
 ה"ה אבינו נ"י ע"ה פ"ה מוהר"ר
 ישכר בער כה"ג מוהר"ר שלמה
 זלמן זללה"ה אחי הגאון החסיד
 מוהר"ר אליהו מווילנא יצאה נשמתו
 בטערה מ' אלול שנת **שמ"ח ישכר**
 באוהלך הקס"ו תנצב"ה.

ע"י נכדו הר"ר משה בשנת תקפ"ח ורובם
 ככולם נשארו ככתובים, והיה מ"מ בשקלאב
 ומנותחו כבוד בנישטאט שונינט [שירווינט?]
 (ע"פ השמועה).

אחי הגר"א השלישי הרב הגדול
 הצדיק ר' מאיר שהיה אב"ד ביאנישאק והיה
 מוכתר במדות נעלות ונכבדות, ואחי הגר"א
 הרביעי היה הרב הגדול ר' משה. הוא
 היה בקי נפלא בחדרי התורה והיה מ"מ
 ומ"ץ בק"ק פארזעלווע הסמוכה לוויולקאמיר.
 שם בנו של הגר"א ז"ל, הגדול
 שבתלמידיו, היה הרב הצדיק המופלג בתו"ו
 ר' יהודה ליב ז"ל, חתן הרב הגאון אב"ד
 דק"ק סערהייא, ומחותנו של הרב המא"ה"ג
 מו"ה אברהם דאנציג בעל ס' חיי אדם (נפטר
 ביום ג' ד' תשרי תקפ"א). הוא השתדל עם
 אחיו הצעיר ממנו הג"מ אברהם ז"ל להוציא
 לאור כמה מחבורי מרן אביהם. מקום מושבו
 היה בסערהייא, ונפטר ביום שבת כ"ה שבט
 תקע"ו, ומנותחו כבוד בעיר ניישטאט.

אחי הגר"א השני הוא הרב הגאון
 החסיד מו"ה אברהם ראנאלער ז"ל נקרא
 בפי רבים, "החסיד מראנאלע" (אביהם של
 הגאונים המפורסמים: מוהר"ר גרשון מחבר באור
 גדול על שה"ש כשם עבודת הגרשוני, נדפס
 ע"י נכדו בשנת תרכ"ה, והיה מו"ץ בעיר
 שאדאווי ונפטר ערך תקצ"א, ומוהר"ר אליהו
 אב"ד דעיר הר"ש) מחבר ספר, מעלות התורה
 לזרז על למוד התורה וספור מעלותיה וכולו
 מוסר השכל ותוכחת מגולה לאלה המניחים
 את עסק התורה מפני עיון התפלה ודבריו
 בוערים כנחלי אש (קאפוסט) (תקפ"ח), ק"ב
 תורה, שם תרי"ג, שם תרי"ח, ובשנת
 תרמ"ו נדפס הספר הזה בירושלים עם באור
 רחב בשם, אור תורה מהר"ר יצחק אייזיק
 אב"ד סוכאלק ונקרא בשם הכולל עמודי
 התורה. — עוד חבר באור הגדה ש"פ,
 חבור גדול בדרושים כ"ו ע' אוצה"ס ערך
 באור, ומכל החבורים הרבים אשר
 חבר לא נדפס רק ס' מעלות התורה הנ"ל

הג"מ יהודה ליב אחו דרכו לרגלי מחלתו מווילנא לקענינסבערג, לדרוש
 ברופאים, ובבואו לעיר ספר על גבול פרוסיא קדמהו מר המות, וזאת מצבתו:

יגוח הוד היא איש יהודה,
 ליל יוים יגע בתורה ותעודה,
 ישאו קינים וישמיעו זאת ביהודה,
 בקי במקרא משנה נמרא ואגדה.

בן הגאון הגדול החסיד מו" **אליהו ז"ל מווילנא**,
 וי"ג יום כ"ה שבט תקע"ו תנצב"ה.

ותבונתו, הוא חבר ספר, רב פעלים. בו
 הראה כחו הגדול בידיעתו את קורות
 המדרשים ומחבריהם אשר כבר ספו תמו
 וכבר אנד זכרם ואינם עוד אף ככתי אוצרות
 הספרים שכתבל. (וע' בהקדמתו היקרה
 המסלאה בפו לספר, מדרש אנדת ביאשיה,
 אשר הגאון ר' אברהם ז"ל בעצמו הוציאו לאור
 בוויילנא

הכן השני של הגר"א ז"ל הוא הגאון
 ר' אברהם ז"ל. הוא היה גאון בתורה וכליל
 המדעים, איש האשכולות ואביר השלמים,
 חוקר ומקובל צדיק ונשגב, סיפר מהיר
 בלשון הקדש ומבקר מומחה. עוד בילדותו
 הצטיין בכשרונותיו הנפלאים עד כי גם
 אביו הגר"א ז"ל השתומם על רחב לבי

בווילנא תקס"ב, שהיא מלאה חכמת הבקרת ער להפליא). ומוזה הספר, בהיותו עוד בכתובים, כבר שאב החכם צונץ ידיעה רבה והשתמש בה בספרו, על קורות המדרשים (גאטשעס דינסטליכע פארשענגע דער יידען צד 90) ועי' כנ"י הנ"ל שם ובקריה נאמנה, ואני זכיתי להוציאו לאור ע"פ עצם כתב ידו ממש (שני כ"י ששניהם עצם כתב ידו ממש נודמנו לפונדק אחד, כי שניהם נקבצו יזכאו לידי, והיו מונחים לפני כעת ההנהה ברפום) בהוספת נופך משלי (וויסנין באפרקסותא דעניא משתכח מרגינתא — זהו שלח קנ"ז), הערות והארות ונוספות נדפס בווארשא תרנ"ד, ובזמן קט אחר ההדפסה שלח אלי הרב הגדול החכם המצוין ר' שלמה באבער ז"ל מלבוב קונטרס הערות ממנו בשם, יריעות שלמה לצרפו להספר רב פעלים, והדפסתיו בקונטרס בפ"ע בווארשא תרנ"ה.

ונמצאו ממנו בכת"י באורים על כמה מסכתות מש"ס בבלי. בש"ס ווילנא נדפס תוספתא גדה עם הגהות הגר"א ופי' הג"מ אברהם בנו ז"ל, הגהות וחרושים על כל תלמוד ירושלמי, פי' גדול ורחב על תנר"א, באור על מדרש רבה, חרושים על שו"ע או"ח, באור על תהלים בשם באר אברהם עד מזמור ק', נדפס בווארשא תרמ"ז. — באור נפלא על הקדמת התקונים, בתקו"ז, ווילנא תרכ"ז. באור נפלא ונשגב על כל לקוטי ובאורי הגר"א ז"ל בנסתרות (ניפס...), הוציא לאור ספר, תמים יחידיו הוא מפתחות ס' הוהר כסדר התורה וכל מדרשי

רשב"י ז"ל על התורה ועשה לו הקדמה נחמדה בשם, פתח דבר" ובתוספות הגהות רבות והשלמות, ווילנא תקס"ח, ובאחד מכת"י מזכיר המצאת אש נצחית בתחבולה כימיית, עיין בהקדמתי לספרו רב פעלים. גם חבר ס' גבולות ארץ (געאגראפיע) מהאומות ולשונותם ומקומות מושבותם והערים הגדולות והיושנות ומהיהודים הנדחים בכל קצוי ארץ, נדפס בברלין תקס"א (1801) ובעל אוצה"ס הביאו ולא ידע כי מחברו הוא הגאון ר' אברהם ז"ל.

סערת אליהו הגיוני תונה על מות הגר"א ז"ל, והגיוני תושיה, וספורים, ובאורים בכ"ק ואגדות חז"ל, כתובים ע"י בנו הגאון ר' אברהם ז"ל. יצא לאור ע"י הר"ר שמואל יעונוין מווילנא בן הרב הגאון מ' אברהם יונה ז"ל יעונוין מהוראדנא עם קצת הערות ממנו. ווארשא תרל"ח. ונמצא ממנו ספר אחד כת"י בשמות הערים והמקומות שבאי בתלמודים ומדרשים, ועוד כתבים רבים בענינים שונים שאיר אחריו ברכה. נוסף על תורתו היה חכם גדול מאד וסופר מהיר בשפת קדש, והיה פרנס ומנהיג לעדתי בווילנא, ראש גבאי בית בקור חולים החדש אשר הוקם מטעם הממשלה, וע"פ ידיעתו בחכמת הרפואה השכיל אל דל לסעדו על ערש דויו ויכלכל וינהל את החולים באהבה כאשר תעיד עליו מצבתו. ונפטר ביום [הרביעי] כ"ה כסלו (א' העונת) שנת תקס"ט

וזה נוסח מצבת קבורתו :

הפליא עשות	אב בהכמה
חבורים לוטשיה	בתורה ללחמה
סידות כבישות	רחשו נעמה
יפצץ כפטישות	הדרה להקימה
דרך אכיו החסיד	מרכבה למלל לאברהם
מורנו אדוננו ורבינו	בכינתו דלה
אדם כי ימות כאהל	הלומי מחלה
פרט השנים	גר ונקלה
יום כ"ה כסלו	אפלתם כלכלה
הלקח לאלהים	זיאר הלילה
זאינו כחנך ואליהו.	נצר מטע הגאון